

**TURKIY DAVLATLAR TASHKILOTIGA A'ZO DAVLATLAR O'RTASIDAGI
MADANIY VA MA'RIFIY HAMKORLIK(O'ZBEKISTON MISOLIDA)**

Uzbekova Sadoqat Primovna

Toshkent transport texnikumi bosh o'qituvchisi

Ey turkiy elim, sen o'zingni angla,
o'zligingga qayt, shunda yuksalasan

Bilga Xoqon

Annotatsiya: Ushbu tezis xalqaro munosabatlar tizimida o'rni ortib borayotgan Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo davlatlar o'rtasida yo'lga qo'yilayotgan ilm-fan, madaniy va ma'rifiy hamkorlik munosabatlari, bu borada O'zbekistonda amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar va ularning ahamiyatini batafsil ilmiy tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Turkiy davlatlar tashiloti, Naxchivon, "yumshoq kuch", madaniy va ma'rifiy hamkorlik, madaniy platforma, TURKSOY, TÜRKÜNİB, "Turkiy ilmiy grantlar jamg'armasi".

XXI asrning birinchi choragida xalqaro munosabatlar tizimida mintaqaviy tashkilotlarning roli keskin ortdi. Joylashuvi, tarixan o'zaro yaqinligi va resurslariga ko'ra, taraqqiyotning yangi bosqichida o'ta muhim hamkorlik maydoni sifatida yuzaga kelgan Turkiy davlatlar tashkiloti shular jumlasidan. 2009-yilda Naxchivonda tashkil etilgan Turkiy davlatlar tashkiloti turkiy tilli mamlakatlar o'rtasida siyosiy, iqtisodiy va madaniy integratsiyani chuqurlashtirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi. Bugungi kunda tashkilotiga beshta davlat-O'zbekiston, Turkiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Ozarbayjon a'zo bo'lib, Turkmaniston, Vengriya va Iqtisodiy hamkorlik tashkiloti ushbu tuzilmada kuzatuvchi maqomida qatnashmoqda. Tashkilotning o'zaro teng huquqlilik va manfaatdorlik, ichki ishlarga aralashmaslik va mustaqillik, mamlakatlar suverenitetini hurmat qilish kabi o'ta muhim omillarni o'zida aks ettirishi keng e'tirof etilmoqda.

Tashkilotning amaldagi nomi O'zbekiston Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev taklifi bilan 2021-yil 12-noyabrda tadbiriq etilgan bo'lib, unga qadar tuzilma nomi Turkiy tilli davlatlar hamkorlik kengashi nomi bilan yuritilgan.

Turkiy davlatlar tashkiloti unga a'zo davlatlarda istiqomat qiluvch xalqlarning ham madaniy jihatdan yaqinlashuvida muhim ko'priq vazifasini o'tamoqda. Jumladan tashkilotning asosiy yo'nalishlaridan biri — ilm-fan, madaniy va ma'rifiy hamkorlik bo'lib, bu yo'nalish xalqaro miqyosda "yumshoq kuch" (soft power) mexanizmi sifatida qaraladi. Turkiy xalqlarning umumiy til, tarix, e'tiqod va qadriyatlarga asoslangan o'zaro yaqinligi ularning madaniy integratsiyasi uchun tabiiy zamin yaratadi. Shu bois, Turkiy davlatlar tashkiloti faqat siyosiy tuzilma emas, balki turkiy sivilizatsiyani qayta uyg'otish g'oyasini o'zida mujassam etgan madaniy platforma sifatida ham faoliyat yuritmoqda.

Yurtimizning Turkiy davlatlar tashkiloti bilan faol aloqalari qulay iqtisodiy va siyosiy hamkorlik borasidagi maydon bo'libgina qolmay, umumiy tarix, til va madaniyat, o'xshash madaniy merosga asoslangan beqiyos ilmiy, madaniy va ma'rifiy hamjamiyatga aylanmoqda. Bu boradagi hamkorlik aloqalarini tashkilotga a'zo davlatlar kelajak avlodlarini tarbiyalash, ilmiy va madaniy, ma'rifiy salohiyatni oshirish orqali turkiy dunyoning mustahkam birligi uchun qo'yilayotgan poydevorga qiyoslash mumkin.

Tarixiy ma'lumotlarga asoslangan holda aytish mumkinki, turkiy xalqlar va elatlar yashab kelgan mintaqalar ming yillar davomida dunyoning to'rt tomoni o'rtasida transport hamda savdo ko'prigi

vazifasini bajarib kelgan bo'lsa, hozirgi davrga kelib bu ko'prik im-fan, madaniy va ma'rifiy hamkorlik, ilmiy yangilik va innovatsiyalar rivojiga xizmat qilib kelmoqda. So'nggi yillarda tashkilotga a'zo davlatlar faoliyati doirasida madaniy va ma'rifiy hamkorlik miqdor va sifat jihatidan sezilarli darajada kengaydi.

- TURKSOY tashabbusi bilan o'tkazilayotgan "Turkiy dunyo madaniyat poytaxti" loyihasi doirasida 2018–2024-yillar oralig'ida 8 ta shahar (Astana, Kastamonu, Xiva, Bursa, Shusha, Turkiston va boshqalar) tan olingan. Bu orqali 500 dan ortiq xalqaro madaniy tadbirlar (festivallar, konsertlar, kitob taqdimotlari) o'tkazildi.
- TÜRKÜNİB — Turkiy universitetlar ittifoqi tarkibiga bugungi kunda 42 ta oliy ta'lim muassasasi kiradi. 2023-yilda bu ittifoq doirasida 1200 nafar talaba va 300 nafar professor o'zaro almashuv dasturlarida ishtirok etdi (TÜRKÜNİB hisobotlari, 2024).
- Turkiy Akademiya tomonidan 2019–2023-yillarda "Turkiy sivilizatsiya tarixi", "Turkiy tillar lug'ati" va "Orxun–Enasoy bitiklari tadqiqotlari" kabi 15 dan ortiq monografiya va ilmiy nashrlar chop etildi. Ushbu nashrlar YUNESKO tomonidan "xalqaro madaniy merosni rivojlantiruvchi eng yirik ilmiy tashabbuslar" qatorida e'tirof etilgan.
- 2022-yil Qozog'istonning Turkiston shahrida o'tkazilgan Turkiy davlatlar ta'lim forumida "Turkiy ilmiy grantlar jamg'armasi" tashkil etilishi ma'qullandi. Hozirda bu fond orqali yiliga 1 million AQSh dollari miqdorida ilmiy loyihalar moliyalashtirilmoqda (TDT Ta'lim forumi bayonnomasi, 2022).

Shuningdek, madaniy diplomatiya yo'nalishida TDT tomonidan "Turkiy yoshlar platformasi" tuzilgan bo'lib, u 2023-yil holatiga ko'ra a'zo davlatlardan 5000 dan ortiq yoshlarni o'zida birlashtirgan. Bu platforma yoshlar orasida tarixiy identifikatsiyani kuchaytirish, umumiy turkiy qadriyatlarini zamonaviy kontekstda targ'ib etish bilan shug'ullanadi.

Yuqoridagilarga qo'shimcha qilib aytadigan bo'lsak, tashkilotga a'zo davlatlar bilan O'zbekistonning ta'lim tizimi o'rtasidagi hamkorlik bir necha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi va bu borada hamkorlik faollashganini kuzatish mumkin. Bu hamkorlikning asosiy maqsadi turkey dunyoning yagona ta'lim va ilm-fan makonini yaratish hamda kadrlar mobilligini oshirishdir. Misol tariqasida aytadigan bo'lsak, Turkiya bilan oliy ta'lim sohasidagi hamkorlik 2018-yil 30-aprelda imzolangan protokol asosida strategik darajada rivojlanmoqda. Bugungi kunda yurtimiz oliy o'quv yurtlari Turkiyaning 200 ga yaqin oliygohi bilan memorandum va hamkorlik shartnomalariga ega bo'lib, bu aloqalar, ayniqsa, texnik va muhandislik fanlari, shuningdek, tibbiy ta'lim sohalarida faollashgani quvonarlidir.

Madaniy va ma'rifiy hamkorlik TDT uchun strategik integratsiya vositasi hisoblanadi. Turkiy xalqlar o'rtasidagi madaniy yaqinlik tarixiy birlikdan tashqari, zamonaviy raqamli sivilizatsiya talablariga javob beradigan intellektual infratuzilma shaklida mustahkamlanmoqda. Biroq, mavjud hamkorlik tizimi hali axborot birlashuvi darajasiga to'liq erishmagan bo'lib, TDT doirasida umumturkiy madaniyat ma'lumotlar bazasi, raqamli arxivlar, yagona ilmiy terminologiya platformasini yaratish zarurdir. Bundan tashqari, madaniy diplomatiya doirasida xalqaro tahlil markazlari faoliyatini uyg'unlashtirish ham integratsiyaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, Turkiy davlatlar tashkiloti o'z faoliyatida madaniy-ma'rifiy hamkorlikni xalqaro o'zaro tushunish, tinchlik va taraqqiyotning kafolati sifatida qaramoqda. TDT doirasida amalga oshirilayotgan ilmiy, ta'limiy va madaniy dasturlar turkiy xalqlarning madaniy

birligini mustahkamlabgina qolmay, balki ularni global sivilizatsion maydonda faol sub'yektga aylantirmoqda.

Kelgusida hamkorlik samaradorligini oshirish uchun:

1. Turkiy madaniyatlar raqamli platformasini yaratish;
2. Umumiy ilmiy grantlar tizimini kengaytirish;
3. Turkiy yoshlar uchun qo'shma magistratura dasturlarini joriy etish;
4. Madaniy merosni saqlash bo'yicha qo'shma arxeologik ekspeditsiyalarni kuchaytirish zarur.

Shu tariqa, TDTning madaniy va ma'rifiy yo'nalishdagi faoliyati kelajakda turkiy xalqlarning yagona intellektual makon sifatida shakllanishiga asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR, REFERENCES, ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Turkiy davlatlar tashkiloti. (2024). Annual Report on Cultural and Educational Cooperation. Ankara: TDT Publishing House.
2. TURKSOY. (2023). Türk Dünyası Kültür Stratejisi 2022–2026. Baku.
3. Türk Akademisi. (2022). Turkic Civilization Encyclopedia, Vol. I–II. Astana.
4. TÜRKÜNİB. (2024). Higher Education Cooperation Report. Ankara.
5. Qodirov, B. (2024). Turkiy davlatlarning madaniy diplomatiyasi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan nashriyoti.
6. TDT Ta'lim forumi bayonnomasi (2022). Turkiston shahri.
7. O'zbekiston-TDT: Barqaror rivojlanish va taraqqiyot yo'lidagi hamkorlik. "Yangi O'zbekiston" gazetasi, 2025, 205-son.
8. Mo'minov F. Turkiy davlatlar tashkiloti fan va o'quv dasturlari-mustahkam aloqa poydevori. "Yangi O'zbekiston" gazetasi, 2025, 205-son.